

VÁKÁR TIBOR MISKOLCON

Hajdú Ildikó

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: 2014-ben került a Herman Ottó Múzeum gyűjteményébe Vákár Tibor építész 1950-es évek elején végzett munkásságának dokumentációja. Egy olyan történeti korszak dokumentumai, amelyek épp az átalakulás, Miskolc Nagy-Miskolccá válásának első lépéseinél készültek. A tanulmány számba veszi a város azon értékes épületeit, amelyek megmentése Vákár Tibor tevékeny részvételével vette kezdetét: ilyen volt a Miskolci Nemzeti Színház kiugró portikusza, a Rákóczi utcán sorakozó egykori görög kereskedők házai, vagy a Diósgyőri vár építészeti emlékei.

Kulcsszavak: Vákár Tibor, szocialista építészet, Nagy-Miskolc, Diósgyőri vár, Herman Ottó Múzeum, műemlékvédelem, Miskolci Nemzeti Színház, Városépítési Tervező Vállalat

A VÁROSÉPÍTÉSZET KIHÍVÁSAI

A 20. század jelentős változásokat hozott Miskolc életében. Minden társadalmi, politikai és gazdasági nehézsége és ambivalenciája ellenére ez a század az átalakulás, és egy új város megszületésének korszakává vált. Azonban míg az első évtizedek egy önállóan konstruálódó, a gazdasági fejlődés által motivált település lendületét, dinamizmusát hirdették, a II. világháború már egy új ideológia mentén irányította a város életét, gazdasági és társadalmi növekedését.

A 19. század, s a meginduló gazdasági növekedés, a közlekedés, és elsősorban a vasút olyan lehetőségeket nyitottak meg, amelyek már a 20. század elején előre vetítették egy új nagyváros víziójának a képét. S bár az I. világháborút követő megtorpanás a város életében sem múlt el nyomtalanul, mégis egy teljesen új helyzetben kellett Miskolcnak megfogalmaznia céljait. A határok átrendeződésével nemcsak a túloldalról érkezők befogadásával és elhelyezésével kellett szembenéznie, hanem – a korábbi regionális központ, Kassa elvesztésével – saját, Felső- vagy Északkelet-Magyarországon betöltött szerepének újragondolásával is számolnia kellett. Mindeközben az 1920–30-as évekre globálisan jellemző gazdasági krízis kísértette Miskolc politikusait, építészeit, s a város fejlődéséért tenni akaró lakóit egyaránt. Trianon után az országnak jóvátételi kötelezettségei voltak. A gazdaságilag súlyos helyzetben levő ország mindezt azonban csak egy 1923-ban felvett, hosszú lejáratú kölcsönrel tudta teljesíteni. Ez a Bethlen-kormány alatt

felvett Speyer-kölcsön Miskolc számára is lehetőséget teremtett számos nagy beruházás megvalósítására (DOBROSSY 1996a). Azonban ebben az évtizedben, 1929-ben bekövetkező világméretű gazdasági krízis a várost sem kerülte el. Csak az 1930-as évek első felére tudott az ország ismét fejlődésnek indulni, főleg a német hadiipari megrendeléseknek köszönhetően, melyből a Diósgyőrben működő MÁVAG lövegüzem is kivette a részét. Azonban a gazdasági nehézségek megoldása épp csak elkezdődött, mire a II. világháború minden elkezdett folyamatot megszakított.

A város gazdasági, társadalmi céljai más területekre összpontosultak. A háborút követően pedig egy gyors léptékben átalakuló, önmagát teljesen más kontextusban elképzelő és értelmező politikai ideológia megjelenése determinálta. A társadalmi gondolkodást is átalakító eszmerendszer, a formálódó új rend kihívások elé állította a várost és a várostervezést. A szocializmus mindent átható és mindent irányító eszméje az iparosítás minél intenzívebb erősítésével új szerepbe helyezte Miskolcot. S bár az elmúlt fél évszázadban már nagyléptékű fejlődésnek indult a város, most az ország második legnagyobb városává válás gondolatával kellett újra- és megalkotnia önmagát, a párt és a politika aktív irányításával.

Bár ennek az elképzelésnek a gyökerei a század elejéig visszakövethetők, s azt dr. Mikszáth Kálmán már 1930-ban ismertté tette politikai körökben és a minisztériumok előtt (DOBROSSY 1996b, 72), mégis csak a II. világháború után valósult meg. Első lépésként

1944. december 27-én, a már fél évszázada vágyott, Miskolccal szinte együtt lélegző Diósgyőrt, Hejőcsabát és Tapolcát csatolták a városhoz (STIPTA 2005, 331, DOBROSSY 2005). Mindkét településsel ekkor már szoros kötelék, villamoshálózat és gazdasági együttműködés, közös lakosság kötötte össze, még ha közöttük voltak is beépítetlen, mezőgazdasági területek.

Zsedényi Béla megfogalmazása szerint már az 1920-as évek elején „Miskolc [...] Diósgyőrrel és Hejőcsabával csaknem teljesen egybeépülve, e két községgel együtt ma már, különösen a szellemi és kulturális élet beállításában nézve e kérdést, teljes és zárt egységet alkot.” Mindezen túlmenően nemcsak kulturális téren hasonlít egymáshoz a két település, hanem Diósgyőr „társadalmi tagozottságában is teljesen homogén Miskolc társadalmával, teljes mértékben részese és osztályosa a miskolci társadalmi és kulturális életnek” (ZSEDÉNYI 1929, 38).

Részben különbözött a két településtől Hejőcsaba, amely sokkal inkább mezőgazdasági település volt még ebben az időszakban, a társadalmi, gazdasági kapcsolatok azonban már erősen Miskolchoz kötődtek. Szintén eltérő társadalmi összetétele volt az 1920-as években már kedvelt üdülőhelyként ismert Tapolcának, ahol ebben az időszakban a helyi lakosok még szintén mezőgazdaságból, illetve kőbányászatból éltek. Az ekkor még Görömbölyhöz tartozó község elszakadása és Miskolchoz csatolása bár hosszú időn keresztül napirenden volt (DOBROSSY 2005, 285–286), erre végül a világháború után meginduló közigazgatási átrendeződés teremtett lehetőséget.

Az átszervezéseket követően rövid időn belül megindult a városszerkezet egységesítése, az egymástól eltérő településekből szerveződő új nagyváros terveinek körvonalazása. Mindez egy új politikai rendszer kialakulásával esett egybe, mely tervutasításokban gondolkodva határozta meg a kitűzött célok határidőben történő megvalósítását.

Az első hároméves terv keretein belül bár első lépésként a háborús károk megszüntetése, a megmaradt ingatlanok minél hamarabbi helyreállítása indult meg, de megkezdődött a városrendezési tervek készítési folyamata is. 1948-ban Weiner Tibor és Ruisz Rezső már a szocializmus ideája alatt igyekezett az új nagyvárost a tervezőasztalon megrajzolni (DOBROSSY 2007, 224, HAJDÚ 2009; 2010). A szocialista realizmus szellemében készült tervek azonban nem jutottak el a megvalósításig. Mégis fontos megemlíteni, hiszen ez már egy új korszak első kísérlete volt, amellyel Miskolc „az ún. kompozíciós tervezés egyik markáns képviselője lett” (DOBROSSY 2005, 285–286). E tervek során fogalmazódott meg először az egyes épületek,

tömbök helyének kijelölésénél az a gondolat, hogy az egész város szövetét és egy-egy nagyobb területi egység megjelenését, azok egymáshoz való viszonyát is figyelembe véve határozzák meg a legfontosabb szempontokat (DOBROSSY 2007, 225). Ez a tervszerűen vagy tudatosan megkomponált együttesekből formálódó városszervezés nem jellemezte Miskolcot. A korábbi tervek egyedül a város egyes területeinek, részleteinek fejlesztésére koncentráltak.

Mindeközben a lakosság létszáma is dinamikusan növekedett. Nemcsak a községekkel való összeolvadás miatt, hanem a lakosságcsere, majd az egyre intenzívebbé váló iparosítással vidékről a városba költözők okán is, egyre égetőbbé vált a helyreállításon túlmenően az új városnak nemcsak a megtervezése, hanem annak gyakorlati megvalósítása is. A folyamat azonban továbbra is várattott magára, s végül csak az első ötéves tervvel vette kezdetét.

Újabb lendületet adott az új nagyváros létrehozásának az 1950-es év, amikor végül Görömbölyt, Szirmát és Hámort (Alsó- és Felsőhámort, Lillafüredet és Ómassát) is egy közigazgatási egységbe szervezték Miskolccal. Mindezen folyamatokkal párhuzamosan a várost a Népgazdasági Tanács 116/8/51. számú rendeletével Budapesttel együtt, osztályon felüli településnek jelölte ki. Budapestet ebben az időszakban olyan városként képelték el, mely a korszak politikai ideológiájának reprezentatív megnyilvánulása és a kapitalista város átalakításával a szocializmus élő jelképévé válik (PRAKFAI 1992; 1995).

A települések összevonása azonban csak az első, közigazgatási lépés volt. Összefűzésük már az építészetre, várostervezőkre várt. A településszerkezetben, társadalmi, gazdasági helyzetükben is különböző községek és Miskolc egyetlen, az országban egyedülálló nagyságú iparvárossá való szervezése hosszú távú feladatot jelentett. Egy új ipari nagyvárost láttak Miskolcban, amely azonban épp ezen jelentőségénél fogva nem fejlődhet szabályozatlanul. A korszak mindent szervező szemléletéből következően itt is törvényi rendeletek határozták meg a fejlődés irányát, majd több településhez hasonlóan, az 1951-es, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa által kiadott rendelet nyomán, rendezési tervet kellett készíteni.

A korszak politikai ideológiájának egyik meghatározó, városrendezéssel foglalkozó építészmérnöke, Perényi Imre úgy fogalmazta meg, hogy „településeink – úgy, ahogy a múltból örököltük őket – nem felelnek meg azoknak a követelményeknek, amelyeket a szocializmus építése támaszt. [...] A nagyarányú fejlődést tervszerűen és a leghatásosabb módon kell megvalósítani, szem előtt

tartva a szocialista társadalom legnagyobb értékéről, az emberről való gondoskodást” (PERÉNYI 1952. 6). A városrendezési terv célja volt, hogy a település szocialista fejlődését előmozdítsa és a népgazdasági beruházások tervszerűen legyenek elhelyezve. A tervidőszak első öt éves periódusában erre a Városépítési Tervező Iroda kapott meghatalmazást, ahova épp ekkor került oda Vákár Tibor építész mérnök, aki ekkor már a negyvenes éveit elején járta, elismert szakembernek számított.

VÁKÁR TIBOR PÁLYÁJÁNAK KEZDETEI

Vákár Tibor 1908-ban született Gyergyószentmiklóson. Itt végezte elemi iskolai tanulmányait, majd a középiskolai éveket Csíkszeredában, Marosvásárhelyen, Balatonbogláron és Gyergyószentmiklóson folytatta. A trianoni békeszerződés után kiutasították a családot Erdélyből és Budapesten telepedtek le. A középiskolai érettségi vizsgát már itt tette le 1926-ban.

Már a középiskolai évek alatt megmutatkozott tehetsége a rajzolásban és festészetben, amely előre vetítette művészi pályafutását. A korszak gazdasági helyzete és a család szellemisége mégis olyan szakma felé terelte, amely képes biztosítani megélhetését. Így kezdte el még 1926-ban a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mérnöki és építész mérnöki karán építészeti tanulmányait. Olyan évfolyamtársakkal végzett együtt, mint Gerő László, Lechner Jenő, Pogány Frigyes, akik később a műemlékvédelem meghatározó alakjaivá váltak. Az egyetemi évek alatt Vákár Tibor is mélyen magába szívta a műemlékvédelem alapelveit, fontosságát, és a későbbi években a munkásságában meghatározó szerep jutott ezen irányultságának.

Építész diplomáját 1937-ben szerezte meg, majd Budapesten helyezkedett el. Európa több országában is megfordult szakmai tanulmányutak során, tovább bővítve szakmai képzettségét, így többek között Münchenben lakó- és vasúti épületeket tervezett (BME 1987). 1939-től városrendezéssel, majd 1940 és 1945 között számos erdélyi város műemlékeinek, történeti városmagjainak helyreállítási szakkérdéseivel foglalkozott. A világháború után a hadifogságból hazatérve aktívan bekapcsolódott Budapest helyreállításába, valamint a Műegyetem Városépítéstani és Épülettervezéstani Tanszékének felállításába, ahova Weichinger Károly műegyetemi tanár hívta meg (MAKOVECZ 2008, 15). Ez alatt az idő alatt készült el a Városépítéstan című egyetemi tankönyv is, amelynek társszerzője volt.

A II. világháborút követő időszakban azonban nem volt könnyű építésznek lenni. A politikai átalakulás magával ragadta az építész társadalmat is. Azért, hogy az állam irányítása alá tudja vonni az építészeket,

nemcsak az egyéni vállalkozásokat számolta fel, állami nagyvállalatokba integrálva a korábban önállóan dolgozó tervezőket, hanem politikai, ideológiai téren is teljes azonosulást várt el tőlük. Ennek egyik legkorábbi megnyilvánulásaként 1945 és 1948 között meg kellett szerezniük az Ideiglenes Nemzeti Kormány által felállított Igazoló Bizottságtól az igazolt státuszt, vagyis annak megállapítását, miszerint nem voltak korábban valamely nyilas vagy fasiszta szervezet tagjai. Ez azonban csak az első lépés volt, amelyet az építészeti ideológia radikális szemléletváltozása is követett: a stílusra irányuló viták nyomán jelölték ki végül azt a politikailag is elfogadott új irányt, amelynek szellemében az építészek alkothattak.

A szervezeti átrendeződés¹ ezek mellett számos területen megnyilvánult. Feloszlatták a korábbi civil szervezeteket és felállították azokat az országos, illetve regionális vagy helyi intézményeket, amelyek döntéshozóként irányították a tervezők, mérnökök tevékenységét. A folyamat több éven keresztül tartott, s a terror se kímélte azokat, hogy végül minden téren a politikailag elfogadható irányelvek legyenek az egyeduralmodók.

Az időszak nem kedvezett az egyéni döntéseknek. Csak a politikai vezetők meggyőzésével lehetett célt érni, értéket menteni. Hiszen a világháború utáni időszak az újjáépítésről, majd egyre inkább nagyszabású beruházásokról új, grandiózus építésről szólt, ahol a régi gyakran csatát veszített. A történeti emlékek, ha a fejlődés útjában álltak, nem mindig kerülhették el sorsukat. Mégis voltak olyan építészek, akik a fejlődést nem a teljes változásban látták.

Az építészeket, építészetet érintő változások Vákár Tibort sem kerültk el. A politikai változás következtében – amely a Műegyetem szinte teljes korábbi egyetemi tanári karát lecserélte – illetve a műemlékvédelem iránti, gyakran az aktuális politikai ideológiával is szembe menő elkötelezettsége miatt 1950-ben meg kellett válnia egyetemi oktatói állásától. Építészeti, mérnöki tudására, városrendezői tapasztalatára azonban szükség volt. Ekkor helyezkedett el a Városépítési Tervező Irodánál, amely aktív szervezője volt az újjáépítéseknek.

Az Országos Tervhivatal rendelete alapján az Építésügyi Miniszter Nagy-Miskolc város beruházásainak generáltervezőjeként a Városépítési Tervező Irodát bízta

1 1950-ben megalakult a Városépítési Tervező Iroda (1967-től Városépítési Tudományos és Tervező Iroda), 1951-ben pedig a Magyar Építőművészek Szövetsége. Az országos irányítás megszervezésével párhuzamosan létrejöttek a regionális szervezetek is, így a Miskolci Tervező Vállalat (Észak-Terv), amely szintén 1950-ben kezdte meg működését, mint az öt magyarországi regionális tervező vállalat egyike.

1. kép. Vákár Tibor által, a „Városi Tervező Vállalat 5. Műterem Vákár Csoport” keretében készített, Herman Ottó Múzeum és környéke részletes rendezési tervének logója.
(HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 1. Logo for the detailed local development plan of the Herman Ottó Museum and its surroundings, made by Studio 5. Vákár Team of the Urban Planning Office.

meg és tervfőmérnökének Vákár Tibort nevezte ki.² Mint tervfőmérnököt, a vidéken kialakítandó nehézipari városok városrendezésével és beépítési terveinek elkészítésével bízták meg. Ennek keretében tájékoztatni kellett minden, a város területén zajló építési beruházásról. Feladatai közé tartozott a műszaki, gazdasági és határidős kérdések, egyeztetések koordinálása, valamint a lakóépületek helykijelölése, épülettípusok kiválasztása, vizsgálatok elkészítése, általános rendezési tervek és beépítési tervek készítése, amelyek a városrendezést, városépítést érintették. Lényegében a tervfőmérnökök feladata lett az úgynevezett súlyponti településeken keresztül elősegíteni az ország iparosításának beindítását (VÁKÁR 2008, 27).

Ekkorra már évtizedes városrendezési tapasztalatai voltak. Kolozsváron a Főtér, a Szt. Mihály templom és környéke városrendezésének munkálataival kezdődött ezen a területen munkássága, majd 1941-ben Marosvásárhelyen vett részt a város építészetében. Mint főmérnök ellátta a város műszaki-közigazgatásának

megszervezését és a városrendezés fejlesztésének irányítását. Ezt követően Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely városrendezési és műemlék-helyreállítási tervei kerültek sorra, míg végül 1945-ben visszatért Budapestre és aktívan részt vett a főváros háború utáni újjáépítésében, műszaki közigazgatásának megszervezésében, és a műemlékek helyreállításában (VÁKÁR 2013). Neki köszönhetően menekült meg több budapesti műemlék is, melyek megóvása során gyakran a kor politikai ideológiájával is szembe helyezkedett. A műemlékek megmentése érdekében tett lépéseikért a „szocreál ellenségének” kiáltotta ki a felsőbb szakmai vezetés. Talán ennek is köszönhetően jelölték ki a VÁTI-nál új feladatként számára a nehézipar fejlesztése során kialakítandó iparvárosok városrendezését és műszaki fejlesztését.³

Az 1950-es évek elejére Miskolc már dinamikus növekedésnek indult. Véget ért a háborús károk elhárítása, zajlottak a beruházások, s új épületek, városrészek születtek egyik percről a másikra. Lakó- és középületek, üzemek, gyárak, egész negyedek épültek, bár még nem volt elfogadott városrendezési terv. Azonban az 1951-es rendeletet követően 1 évvel már készen állt az új nagyváros „igényeinek” figyelembevételével a Városépítési Tervező Vállalat által készített terv, mely ettől kezdve útmutatóul szolgált a lakóépületek és -tömbök, üzemek, utak helyének kijelölésénél, annak ellenére, hogy végül ezt a terv sem került jóváhagyásra.

Bár csak viszonylag rövid időt töltött a városban – 1951-ben nevezték ki Miskolc város tervfőmérnökévé, mely feladatot 1954. áprilisáig látta el, – mégis meghatározó, fontos alakjává vált az átalakuló városnak. Az itt töltött időszakban az épp folyó építési és átépítési munkák mellett, a VÁROSTERV 5. (műemléki) műteremnek vezetőjeként jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Miskolc fontos műemléki és a városképet meghatározó történeti emlékei megmaradhassanak.

Vákár Tibor tervfőmérnökként minden, ebben az időszakban tervezés vagy megvalósítás alatt álló megbeszélésen részt vett. Így tudunk többek között az 1951-ben a vasgyári üzemek számára 3 db, összesen körülbelül 5000 fő ellátására alkalmas üzemi konyha, egy új korszerű tej-, fűszer- és húsáruda, az egyetemre vezető új bekötő út, számtalan lakóház, vagy épp az Avas-tetőn, a kilátótól délnyugatra tervezett csillag-

2 A feladattal országosan az első időszakban dr. Radnai Lóránt és Visontai Miklós építészmérnököket, illetve Stráner Gyula mérnököt, majd később Hergár Viktor gépészmérnököt és Soós Aladár építészmérnököt bízták meg Vákár Tiborral együtt.

3 Műemlékek iránti elkötelezettségének köszönhetően például a főváros vezetése ellenében, a budavári Sikló mellett levő Lotz Károly alkotta egyesített magyar címer megsemmisítését leállította és a bontásra kiküldött munkásokkal elfalaztatta, vagy neki köszönhető a Budapest, Gerlóczy utcai tűzoltószertár melletti Szent Flórián plakett megmenekülése (VÁKÁR 2013, 26).

vizsgáló elképzeléseiről vagy azok megvalósulásának folyamatairól.⁴ De ekkor tervezik az új rendelőintézet megépítését is, amelyet végül a Csabai kapu vonalán álló kórház szomszédságában, azzal összekapcsolva fognak majd megépíteni, a helyén álló földszintes kórházi otthon elbontásával és a Bottyán János utcára nyúló telken épülő református templom már álló részeit felhasználva. Ezek mellett neki köszönhetően került a Jánossy György által tervezett szocreál percesei Vájár Iskola épülete a meddőhányó teteje helyett „egy ritkás kis erdő kies oldalára” (VÁKÁR 2008, 28). Döntésének köszönhetően azonban a szocreál „ellenfelév” vált, s Lux László ÉM-miniszterhelyettes elrendelte Vákár Tibor elzárását is. Erre végül a hruscsovi beszédet követő enyhülő légkör miatt nem került sor.

MŰEMLEKVÉDELEM

A műemlékek és azok védelme a II. világháborút követően került a figyelem középpontjába, amikor egész Európában szembe kellett nézni a kulturális, történelmi emlékek nagyarányú pusztulásával. Hazánkban is ekkor fogalmazódott meg a gondolat megmaradt műemlékeink számbavételére, illetve azok megőrzésére. Így indult meg 1951-ben a műemlékek, műemléki együttesek összeírása a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja szervezésében, „neves külső szakértő bevonásával” (GERŐ 1960, 40), melyet később a Városépítési Tervező Vállalat folytatott. A munkálatokban Vákár Tibor is részt vett. Munkássága során 30 város – többek között Székesfehérvár, Veszprém, Szombathely – műemléki városképi vizsgálatainak előkészítéséhez készített fénykép és térképadatbázist, melyek később a Genthon István, Szelle Kálmán, Péczeli Béla és Riedlmayer Gyula szerzőkkel közösen készített építészeti kutatástörténelmi és műemléki helyreállítási dokumentációknak alapját is képezték. Ő készítette el azt a fotósorozatot⁵ Miskolcra, amely 1950-ben elsőként dolgozta fel szisztematikusan a város sajátos arculatát meghatározó épületeket, és a városképi elemek teljes sorát számba vette.

Munkásságának gerincét a város hangulatának, eredeti arculatának minél jobb megőrzése jelentette: a fokozott iparosodással mindinkább meginduló átalakulás folyamatában is meghagyni azokat az épületeket, jellegzetes városképi elemeket, amelyek leginkább jellemezték Miskolcot. Ahogy az 1954-ben a belváros részletes rendezési tervéhez készített műleírásban is írta, a „történelmi szempontból egyedüli helyes útnak tartottuk azt, hogy Miskolc fejlődésének évszázados

adottságait a legmesszemenőbbig nemcsak megtartsuk, de azt tervezési indoklással a városképben érvényre juttassuk.” A műterem, ahol dolgozott, elsőrendű feladatának tekintette azt, hogy „műemléki áldozat nélkül oldja meg a terület városrendezését.”⁶ Ezen gondolatok vezérelték egész Miskolcon töltött időszakát, s szinte minden építkezésnél, tervnél elsőrendű kérdés volt számára, hogy a tervek illeszkedjenek a városképbe és az épített környezetbe.

Hiába helyezték vidékre, védte az értékeket a korszak uralkodó építészeti törekvéseivel és a politikai akarattal szemben. Így maradt meg Miskolcon a Miskolci Nemzeti Színház kiugró portikusza, valamint a Rákóczi utcán sorakozó egykori görög kereskedők házai. Hogy ezen értékek hosszú távon megmaradhassanak a városban, javaslatot tett Miskolc belvárosának műemléki védelmére. Nem sokkal miskolci munkájának megkezdése után életre hívta a városesztétikai munkabizottságot.⁷ Ennek az 1951 nyarán alakult szervezetnek a működéséhez köthető a Színház portikuszának megmentése, illetve a Diósgyőri vár megmentésének elindítása is.⁸

A múzeum munkatársaival, köztük Zsadányi Guidó, Megay Géza, Marjalaki Kiss Lajos, Komáromy József és Leszih Andor muzeológusokkal és Menner László építésszel együtt alapította meg az országban elsőként a Műemléki és városképi bizottságot 1953. december 11-én.⁹ Tagjai közül többen már az 1951–52 között működő városesztétikai munkabizottságnak is tagjai voltak. Ezért is vetette fel Vákár Tibor, hogy az új szervezet tekintse magát a korábbi utódjának és törekvései folytatójának.

A szervezet létrehozására ösztönzőleg hatott, hogy „más városokban (pl. Győrben) sokkal nagyobb a megértés a műemléki kérdések iránt, mint nálunk,”¹⁰ ahol legjobb esetben is csak 1-1 műemlékre koncentrálnak a városrendezés, tervezés során, és nincs egy átfogó, általános nézet vagy rálátás azokra. A cél tehát az volt, hogy mint tanácsadó és segítő szervezet támogassa a város (új)építési terveit, bár kijelölt hatókör nélkül. A bizottság ismeretterjesztő előadásokkal, rádióinterjúkkal, újságcikkek sorával is hozzájárult ahhoz, hogy a miskolci

4 HOM HTD 2014.31. *Vákár Tibor-hagyaték*

5 HOM MGT 2010.4.1–310.

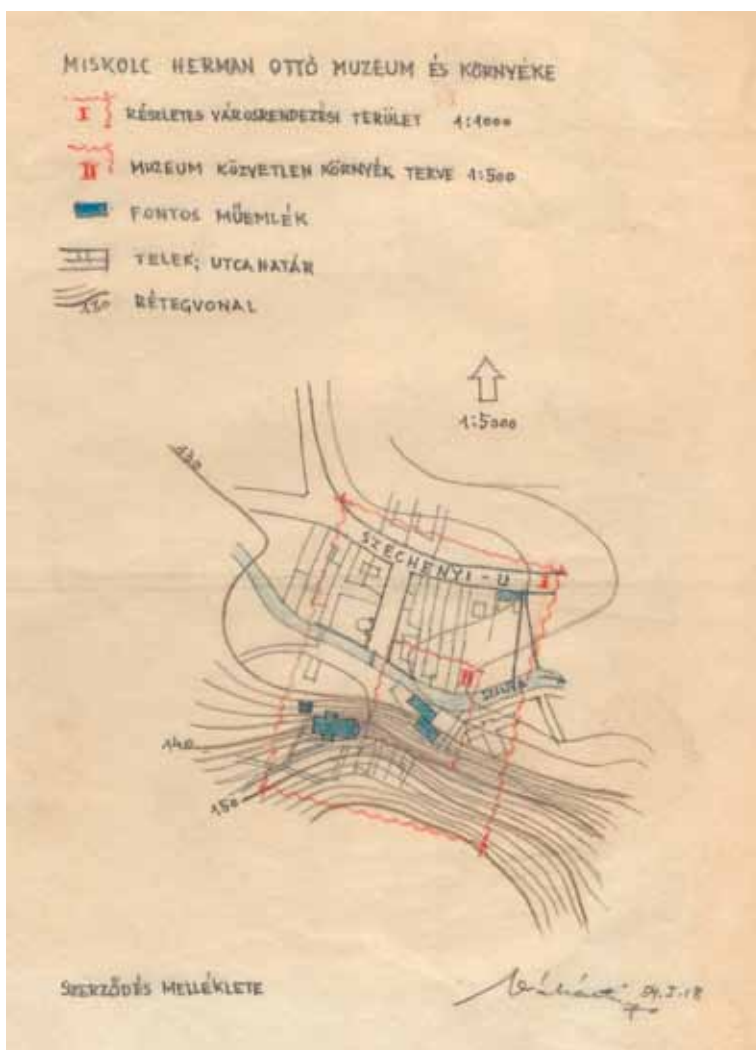
6 HOM HTD 2014.31. *Vákár Tibor-hagyaték*, a belvárosra és a Herman Ottó Múzeum környékére vonatkozó rendezési tervek. Műleírás, 1954. 06. 20.

7 Tagja volt a szervezetnek többek közt Balogh István, Vass Zoltán, Dr. Szedenyi Lajos, Szabó László, Varga Mihály, Zsadányi Guidó, Baksa János, illetve Vákár Tibor és Sós Aladár tervfőmérnökök.

8 HOM HTD 69.5.70.

9 A Múzeum munkatársaik kívül tagja volt a szervezetnek például Csabai Kálmán képzőművész, Korompay Győző és Vass Zoltán építész is.

10 HOM HTD 69.5.70.

2. kép. Rendezési terület (HOM HTD 2014.31.1–50)
Fig. 2. Local development plan

lakosok is egyre fontosabbnak tekintsék azoknak a történeti emlékeknek a védelmét, amelyek a város történeti múltjának meghatározó elemei. A legszembetűnőbbben mégis Menner László fogalmazta meg, miért is kell a város építészeti örökségét megmenteni: „a városkép megóvása fontos, mert az országosan használt típus tervek ’típus’ városok létrejöttét eredményezik.”¹¹ Mindez különösen nehéz volt egy olyan korszakban, amely épp a legjobb építészekről várta el a títustervezéssel való foglalkozást, akiknek „nagy része még mindig úgy tekint a títustervekre, mint valamiféle mesterségre, amelyhez a művésznek semmi köze.”¹² Munkájuk elősegítette nemcsak azt, hogy ne hordják szét a Diósgyőri vár romjait, mellyel teljesen megsemmisült volna, hanem a bizottság támogatásával Vákár Tibor és Mikuleczky István elkészítették a vár műemléki helyreállítási terveit is.

11 HOM HTD 69.5.70, 75.681.1.

12 Még nagyobb odaadással tervezzék alkotásaikat az építőművészek. Megkezdődött a Magyar Építőművészek Szövetségének konferenciája. *Népszava*, 1954. március 13. 82. évf. 61. sz.

BELVÁROS

Az 1950-es évek építészetének az új városrendezési koncepció jelölte ki a fő csapását. A fejlesztés irányairól folytatott vitában azonban már a műemlékvédelem is szót kért. Így a belváros rendezése során a történelmi épületek védelme is napirendre került, hiszen „a kérdéses területre a teljes értékű városrendezési terv elkészítése halogatást nem tűr. Évek és évtizedek óta tervezési mulasztásokat és abból következő közgazgatási és kivitelezési hibákat kell végre megszüntetni és Miskolc város múltjának értékeiből – amit még lehet – megmenteni.”¹³

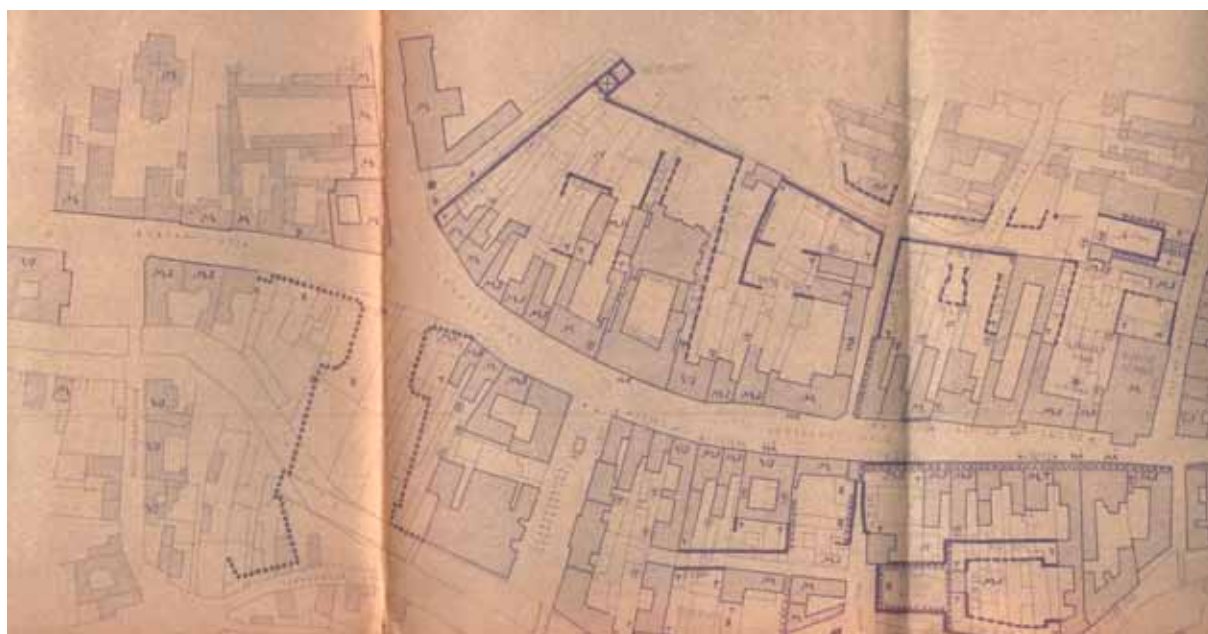
Ez a Herman Ottó Múzeum környékének részletes rendezési terve által kijelölt terület jelentette a városnak azt a történelmi egységét, amelyre elsőként Vákár Tibor dolgozott ki műemlékvédelmi javaslatot, annak rendezésével együtt. Indokolta a tervek elkészítését az a tény is, hogy „Miskolc belvárosa avult, rendezetlen, egészségtelen, de megvannak még egyes régi épületei és az utcavezetés történelmi adottságai.” Részben áldozatos munkájának is köszönhető, hogy 1954-ben a Műemléki Ankéton védetté nyilvánították a Szechenyi utcát, amelyek nyomán 1955-re készítette el Vákár Tibor csoportja azt a javaslatot, amely keleti felének és közvetlen környékének részletes rendezési tervére vonatkozott. Ebben meghatározták a történelmi városmag újjáépítési és rekonstrukciós elveit, illetve javaslatot tartalmazott a helyi tanács részére a később alkalmazandó eljárások tekintetében. A javaslatban a főutcán az egyemeletes beépítést hangsúlyozzák, hiszen a történelmi hagyományokat figyelembe véve ez jellemezte a várost.

A rendezési terv elkészültét a Herman Ottó Múzeum bővítésének gondolata hívta életre. Elhelyezése, a szűkösön rendelkezésre álló terek már régóta komoly gondot jelentettek a múzeum és a város számára,

13 HOM HTD 2014.31. *Vákár Tibor-hagyatéka*, a belvárosra és a Herman Ottó Múzeum környékére vonatkozó rendezési tervek.

3. kép. Beépítési javaslat (HOM HTD 2014.31.1–50)
Fig. 3. Building plan recommendation

4. kép. Részletes rendezési terv (HOM HTD 2014.31.1–50)
Fig. 4. Detailed local development plan

5. kép. Vázlat a múzeum bővítéséről (HOM HTD 2014.31.1-50)

Fig. 5. Draft plan of expansion of the Herman Ottó Museum

hiszen az egyik legnagyobb gyűjteménnyel rendelkező múzeum valójában az ország egyik legkisebb épületében szűkölködött (HOMÉ 1964, 248).

Az elkészült tervek azonban nemcsak a múzeum új épületének helyét jelölték ki, hanem az egész belváros közlekedési, beépítési tervét is tartalmazták. A múzeum korszerű bővítési lehetőségeinek a biztosítása tehát alkalmat is teremtett a belváros rendezésének átgondolására. A tervek szerint a múzeum bővítésére a Szinva túloldalán levő részben beépített területen nyílt volna lehetőség. A mai Akadémiai Bizottság épülete mögött, a Szinvától a Rákóczi-közig tartó területen létesítendő új múzeumi épületet a papszeri épülettel a patakon átívelő híddal tervezték összekötni.

Ahogy az a múzeumi épület helykijelölése során is világossá vált, egy sűrűn beépített terület rendezése során óhatatlanul szembe kell nézni a szanálások kérdésével. A terület ekkor még földszintes lakóházakkal volt beépítve, akárcsak a belváros jelentős része. Lakások bontása az új városépítészeti és országos politikában állandóan napirenden levő kérdést jelentett. Annak ellenére, hogy Vákár Tibor belváros rendezésére irányuló terve Weichinger Károly egyetemi tanár bírálata szerint túlzott mértékben ragaszkodott a meglévő, zsúfolt be-

építéshez, még így is több mint 120 szanálendő lakást tartalmazott, amely összesen 134 családot, közel 500 személyt érintett. Még e számok ellenére is, a korszerűsítés során szükséges bontások mellett, elképzelése, tervei alapján a belváros képes lett volna megőrizni eredeti arculatát.

Emellett az utcafrontra néző zárt soros beépítés mögött számtalan kertet, parkot és udvart tervezett: így létrejött volna a Színház mellett a Déryné-park, a múzeum új épületénél a Kőkert, a Szabadság tér (ma Erzsébet tér) bal oldalán álló épületek mögött a Könyvpark, valamint a Miskolci Galéria helyén álló Rákóczi-ház utcafronti épületei mögötti kert. Mindezek az elképzelések sajátos hangulatot adtak volna a belvárosnak, mintegy lazítva a sűrű beépítésen, élhető tereket kialakítva.

A város műemlékei iránti elkötelezettsége itt is megmutatkozott. A nagy átalakítási elképzelések gyakran a műemlékeket is fenyegették, mint ahogy az a Nemzeti Színház esetében is történt. A „Régi-Miskolc átalakulása Új-Miskolccá a szemünk előtt megy végbe. A régi Kis-Miskolc helyére az új, modern Nagy-Miskolc lép, de nem apró léptekkel, hanem ugrásszerű rohamléptekkel.” – írja egy korabeli szöveg. Majd folytatja, „ilyen

6. kép. A Herman Ottó Múzeum tervezett új épületeinek helyén álló házak.

(Fotó: Vákár Tibor, a képeket panorámaképpé szerkesztette: Kiss Tanne István. HOM MGT 2010.4.1–310)

Fig. 6. Houses on the land where the new buildings of the Herman Ottó Museum were planned to be built

(Photo by Tibor Vákár, edited by István Kiss Tanne)

nagy és jelentős városnak nem lehet cammogó, ácsorgó villamosa. Gyors és biztos közlekedésre van szüksége. Ehhez épül most a kettősvágányú villamosvasút” ahol már nem kell megállni a Gömöri-sorompó előtt, hiszen kész az új aluljáró, és a villamosoknak végre „nem kell egy helyben topogniuk, a tucatnyi kitérő bosszantó akadályain,”¹⁴ amíg félrehúzódnak utat adnak egymásnak, immár új, vasbeton hidakon keresztül haladva a Pece és Lyukó patakok „rég, gyöngye hídjai” helyett.

Az 1950-es években megindult munkák 1952-re fejeződtek be, melynek belvárosi szakaszán meg kellett oldani a kettős vágány miatt a Színháznál beszűkülő forgalom, közlekedés kérdését is. Bár kisebb számban, de a viták során néhányan azon az állásponton voltak, hogy „inkább le kell bontani egy műemléket, az árkádokat, mintsem hogy emberi élet essen áldozatul” hiszen „a párhuzamos vágányhoz minden körülmények között

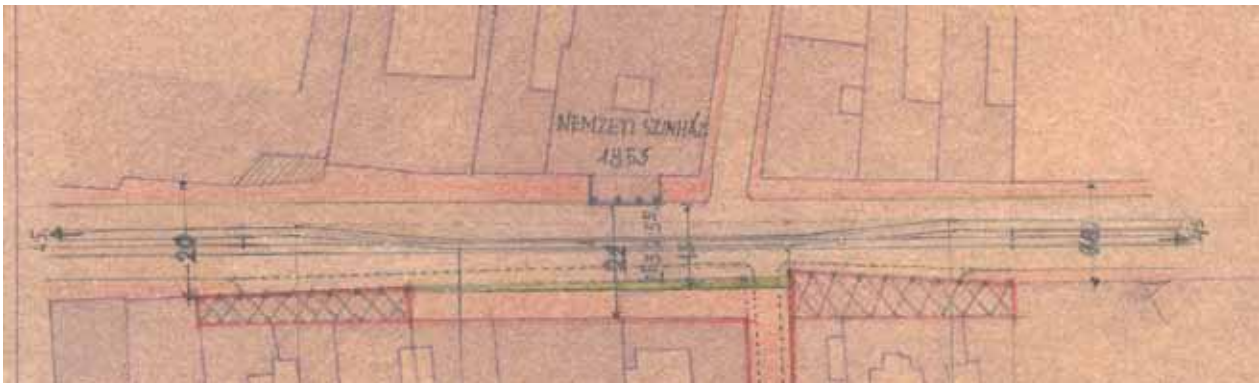
ragaszkodunk.”¹⁵ Nem volt egyszerű feladat azért sem, mert a politikai vezetéssel is szembe kellett szállnia, ahogy arról ő maga is írt:

„Egyszer sor került például arra, hogy Bebrits miniszter a Diósgyőri Vasgyárban este elhangzott propagandabeszédét jelentették, s éjszakai tervezésem alapján reggel [...] átbúztam a miniszter „bontási akarátát”: a miskolci Széchenyi utca „kiegyenesítése” nem történt meg, s az árkádosítás és fonódó villamos vezetés által a Miskolci Nemzeti Színház lebontása elmaradt, portikusza változatlanul áll. Az EM-be akkor azonnal berendelt Benkhard osztályvezető és – zárt ajtóik mögött – egyetértő elismerését fejezte ki. Egy év múlva a miniszter kezét nyújtotta: „Vákárnak volt igaza...” (VÁKÁR 2008. 28).

Az építészeti terveknek tehát fel kellett oldaniuk ezt a kettős problémát, s olyan alternatívát kellett felmutatni, amely a műemlék megőrzése mellett lehetővé teszi a forgalom akadálymentes biztosítását. Vákár Tibor

14 HOM HTD 75.53.42. Kettősvágányon Nagy-Miskolc felé. Kézirat, é.n.

15 HOM HTD 2014.31. 1952. január 25-i jegyzőkönyv, Városi Tanács építési osztályának tanácsstermében, a Városképi Munkaközösség 3. ülésén.

7. kép. Kettősvágányú, fonódó villamos terve (HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 7. Plan of double-tracked, interlaced tram track

8. kép. A Széchenyi utca árkádosításának terve (GDL Zrt.)

Fig. 8. Plan for the arcade-style reconstruction of the Széchenyi street

a tervekben két utat javasolt. Egyrészt a színházzal szembeni oldalon, a Sötétkaputól sorakozó épületek árkádosítását, másrészt a fonódó villamossínek kialakítását, mely utóbbira, az „ölelkező vágányra” Menner László szerint Prágában volt már példa. Végül a megbeszélés a kettős vágány és a szemben levő épületek árkádosításával jutott kompromisszumra.

A Sötét-kaputól kezdve 9 épület földszintjén alakított volna ki a terv egy egységes árkádsort, amellyel növelni lehetett volna a rendelkezésre álló útszélességet.

Bár ezt az elképzelést Virágh Pál is támogatta, sőt ifj. Horváth Béla által 1958–59-ben a Széchenyi utca rendezési tervében a sétáló utcára készített alternatív terveken is szerepelnek, végül csak az újonnan épült Rákóczi u. 1. szám alatti épület esetében történt meg az árkádosítás. Az eredetileg a területen álló épület hiába volt műemlék, olyan rossz állapotban volt, hogy azt „meghagyni nem érdemes, illetve az eredeti állapotba

való visszaállítása meg nem valósítható.”¹⁶ Így 1954-ben már egy árkádos, modern épület emelkedett a régi helyén. A többi épület esetében – bár az Építészeti Tanács jóváhagyta – mégsem valósult meg az árkádosítás, hiszen, ahogy azt Megay Géza is megjegyezte, „ezen a szakaszon műemlékjellegű házsor van és városképileg is védettség alatt van.”¹⁷

Azonban nemcsak az egyes épületek, területek, utcák, terek nem valósultak meg, de a múzeumnak is hosszú ideig kellett még arra várnia, hogy megoldódjanak égető problémái. Sőt nem valósultak meg a Virágh Pál és Bajnai László által pár évvel később készített díjnyertes tervek sem, amelyek a Városi Tanács épületével szemben nyitandó új, ún. Avas-alatti téren helyezték volna el az új múzeumi épületeket, az ide tervezett Állami Áruház helyén. „Nem sikerült azonban elérni, hogy

16 HOM HTD 2014.31. *Vákár Tibor-hagyaték*. Miskolci Tervező Irodában tartott ülés jegyzőkönyve, 1953.

17 HOM HTD 69.5.70.

9–10. kép. A Diósgyőri vár az 1950-es évek elején. (Fotó: Vákár Tibor. HOM MGT 2010.4.1–310)

Fig. 9. The Castle of Diósgyőr in the early 1950s (Photo by Tibor Vákár)

az új múzeum terve a közeljövőben realizálódjék.” – olvasható a Múzeum 1954 és 1963 közötti időszakáról készült beszámolóban.¹⁸

Az a rövid idő, amelyet végül Vákár Tibor Miskolcon töltött, nem volt minden esetben elég ahhoz, hogy a tervek kilépjenek az elképzelések, ötletek világából a valóságba és elinduljanak a megvalósulás útján. Látványosabb, tartósabb sikereket lehetett elérni az új tervek létrehozásával szemben a régi megőrzése terén, melynek eredményeként végül Vákár Tibornak a Színház mellett a vár esetében is sikerült olyan pozitív változási folyamatokat generálni, amelyek később nélküle is fenn tudtak maradni.

DIÓSGYŐRI VÁR

Különösen izgalmasak Vákár Tibor hagyatékában azok az anyagok, amelyek a Diósgyőri várhoz kapcsolódnak. A megmaradt fotók, Diósgyőrt és a várat bemutató tanulmányok ma már kordokumentumok. Vákár Tibor és Zsadányi Guidó úttörő munkájával¹⁹ vette kezdetét a

vár megmentése, és vált Miskolc városának is egy olyan identitásformáló, turisztikai jelképévé, amely ma is a kiemelt fontosságú fejlesztési tervek középpontjában áll. A vár Miskolc részévé, kulturális elemévé vált, ugyanakkor a fennmaradt iratok, rajzok, tervrajzok, alaprajzok és fotók a műemlékvédelem fontosságára is felhívják a figyelmet. Mindarra, amely nélkül még ha egy műemlék új feladatokat, funkciót is kap, nem alakulhat át olyan mértékben, hogy azzal a régi, autentikus külső megjelenése, és ezáltal maga a történelmi értéke vesszen el.

Hogy ez mégis megvalósulhasson, szükség volt a turisztikai nézetek támogatására, hiszen a vár megőrzésében, állapotának megmentésében kulcsfontosságú volt az a városi elképzelés, amely a Diósgyőri vár erőteljesebb városképi érvényesítésére, illetve a Miskolc-Lillafüred autópálya való bekapcsolásra törekedett. Ahogy Gerő László fogalmazott, a „mellette levő fürdő és a megszüntetett kőbányának szabadtéri színpad céljára felhasználása, az egykori széles víztükör rekonstrukciója Vákár Tibor tervei szerint szintén szép példája a városrendezés és műemlékvédelem összefonódásának, egymásra utaltságának és kölcsönösen pozitív lehetőségeinek” (GERŐ 1960, 40).

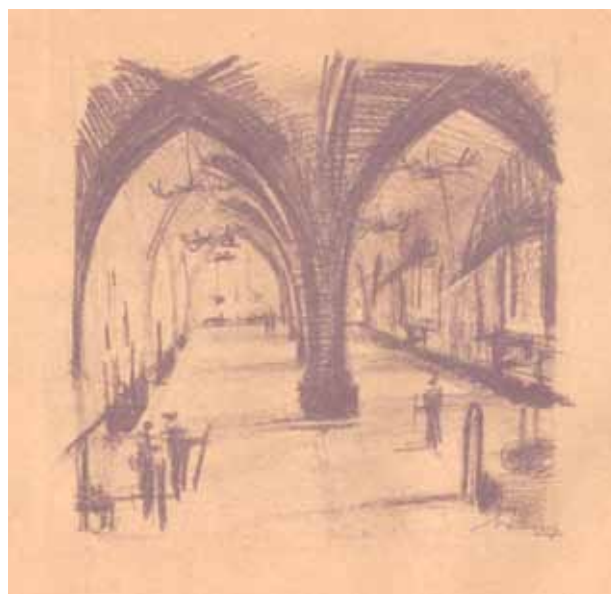
18 A vidéki múzeumok rangsorában a 9. legnagyobb gyűjteménnyel bírt ekkor (HOMÉ 1964, 248).

19 Lásd jelen kötetben HIDEG Ágnes tanulmányát Zsadányi Guidó munkásságáról.

11. kép. Az egykori várudvar Vákár Tibor tervei szerint (HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 11. The castle's former bailey, based on the plans of Tibor Vákár

12. kép. Terv a lovagteremről (HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 12. Plan for the Knights' Hall

A korábbi levéltári, történeti kutatások tehát kiléptek az írás világából és a régészeti kutatásokkal együtt a vár térbeli megjelenésének, elképzelt átalakulásának, a várról folytatott vizuális tervek alapjaivá váltak. Vákár Tibornak a várért tett munkássága azért is különösen fontos, mert ő kísérelt meg először a várról olyan építészeti helytálló rekonstrukciós tervet és látványtervet készíteni, amelyek az akkori kutatási állapotok szerint a legpontosabbak voltak. Hogy a tervek helytállóak legyenek, nélkülözhetetlenné váltak a régészeti kutatások, amelyet épp a várnak 1953-ban megindult műemléki gondozása tett lehetővé (KOMÁROMY 1961, 3). Védelmére – ahogy az a Műemléki és Városrendezési Bizottság jegyzőkönyveiből is kiderül – nagy szükség volt, hiszen „a vár mai elhanyagolt állapotának az az oka, hogy 1930 óta nincs gazdája, mert ekkor, mint erdészeti célt szolgáló létesítmény töröltetett az erdészeti leltárból.”²⁰

A vár tervei azonban nemcsak magára a középkori maradványokra irányultak, hanem az egész környezet figyelembe vételével készítette el azokat Vákár. A tárgyalások során így felvetette egy szabadtéri színpad gondolatát is, amelynek helyéül a vártól délkeletre levő elhagyott kőbányát javasolta. A jegyzőkönyvek tanúsága szerint ezen egyeztetések során vetődött fel először a vármúzeum létrehozásának terve is.

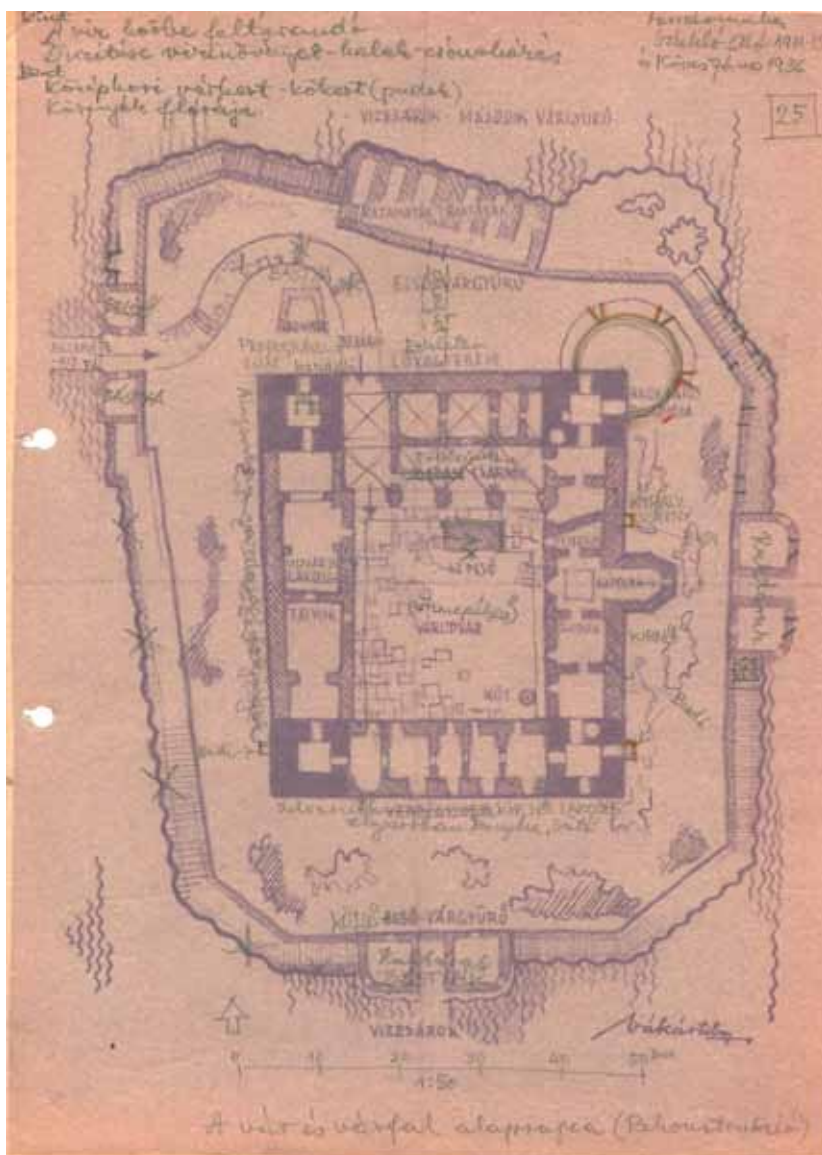
1954-ben újabb fordulat következett, mely számos megkezdett utat, tervet elsöpört, új irányokat jelölve ki emberek, városok életében, tervek, elképzelések megvalósításában. Ez az az év, amikor Sztálin halálát követően, Hruscsov hatalomra kerülésével, a korábbi politikai ideológia, építészeti irányultság és ezáltal minden addig megkezdett folyamat elutasításra kerül. A XX. kongresszuson elhangzott „hrucsovi beszéddel” a szocialista realizmus az építészeti sikertelenségek bünbakja lesz (LAMPEL 2003), visszatér a modernizmus és megjelenik a panel-technológia elődje, a blokkos építkezés. Átalakulnak az intézmények, és még a társadalmi kapcsolati hálók is.

Mindezek Vákár Tibort sem kerülik el, s a Városépítési Tervező Vállalatnál végrehajtott szervezeti változtatásokkal egyik pillanatról a másikra ismét visszahelyezik a fővárosba, mellyel együtt fokozatosan enyhült az ellene irányuló politikai nyomás is” (VÁKÁR 2013, 27). Ettől kezdve azonban „a diósgyőri vár környékének rendezésének tervével és egyéb miskolci városképi és műemléki feladatokkal nem foglalkozhat.”²¹

Ez a döntés mélyen érintette a városban élő és dolgozó kollégákat. Bár Vákár Tibor csak rövid ideje dolgozott Miskolcon, a kialakult szakmai kapcsolatai részben baráti kötelékekké alakultak. Emellett mindenki tisztában volt vele, mennyire fontos, hogy a terveket

²⁰ HOM HTD 69.5.70, 2014.31.1. 1953. augusztus 22-i jegyzőkönyv

²¹ HOM HTD 75.681.1.2. 1954. április 24-i jegyzőkönyv

13. kép. A Diósgyőri vár és várfal rekonstrukciója (HOM HTD 2014.31.1–50)
 Fig. 13. Reconstruction of the Castle of Diósgyőr and its walls

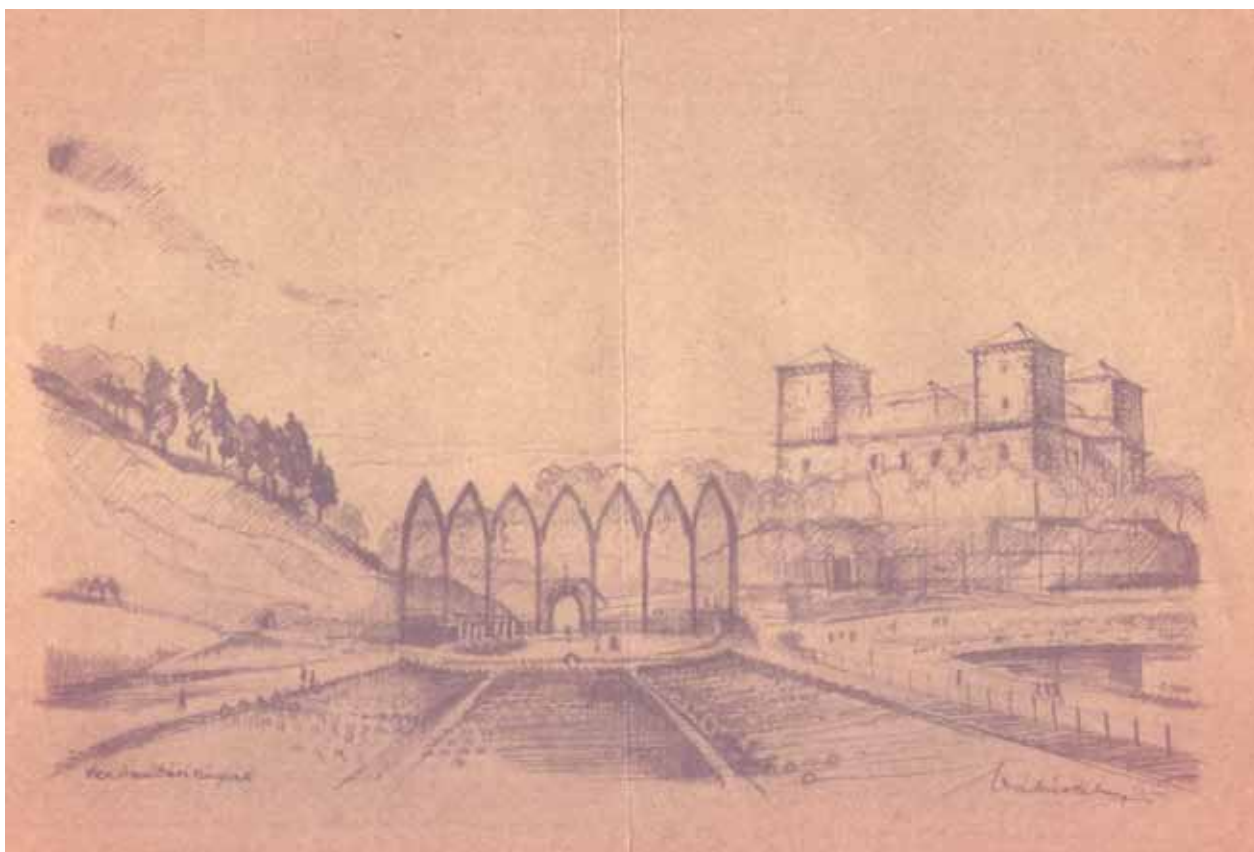
elkezdő vigye végig a megkezdett feladatokat. Épp ezért a Műemléki és Városképi Bizottság tagjai együtt fogalmazták meg kérésüket az Építészeti Tanács felé:

„A VÁTERV keretében végrehajtott átszervezést, mely károsan érinti Miskolc egyik legfontosabb műemléki problémájának megoldását, elvi szempontból kifogásolja. Az Építészeti Tanácshoz fordul és onnan kér segítséget abban, hogy a lehető legalaposabb tárgyi tudást és műgondot igénylő munkánál ne engedje meg, hogy a munka közepén, egyéves előtanulmányok után, 3 hónappal a befejezési határidő előtt, a kész elgondolásokkal rendelkező tervezőt megfoszassák attól, hogy munkáját befejezze. Vákár Tibor építész-mérnök tervfőmérnök korábban éppen úgy, mint a VÁTERV műemlékcsportjának tagjaként figyelemre méltó munkát végzett Miskolcon a műemlékvédelem és a városkép megfelelőbb kialakítása érdekében. E munkás-

sága teljes semmibevételét jelentené, ha a diósgyőri várkörnyék rendezésével kapcsolatos nagy munkáját, tisztán az említett szervezeti változások miatt nem fejezhetné be.”²²

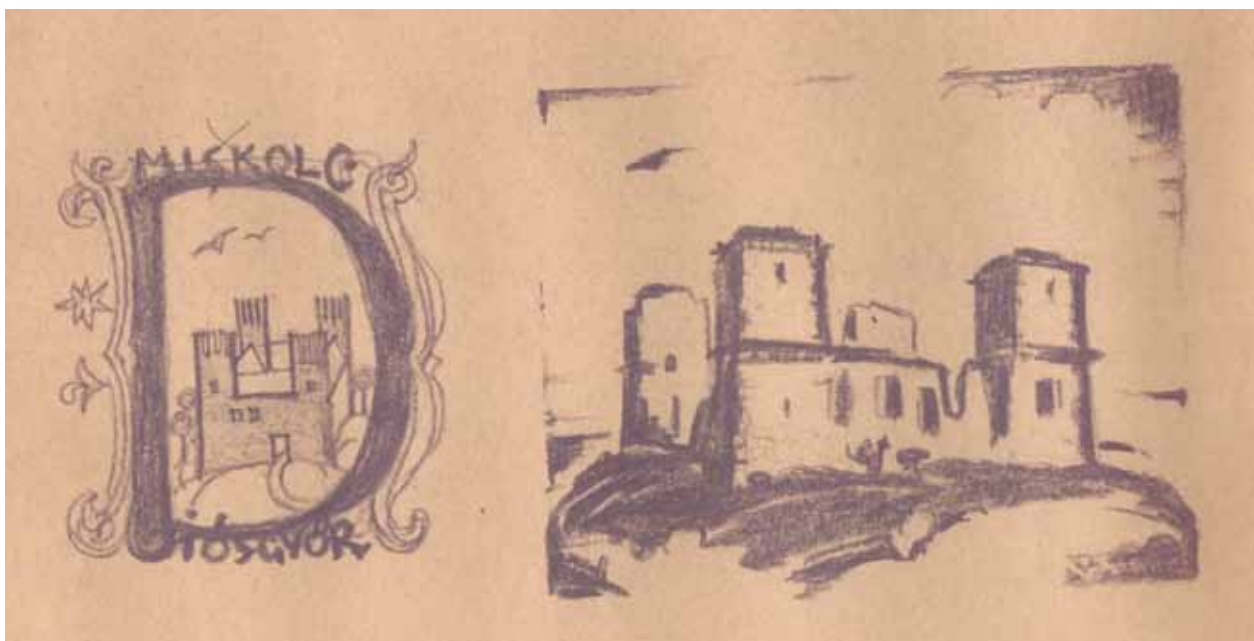
A múzeum akkori igazgatója, Komáromy József és Zsadányi Guidó is aláírták a levelet. Bár a szigorúan vett munkakapcsolat nem maradt meg, még tovább folytatódott az együttműködés. Ennek eredményeként született meg 1954-ben a Leszih Andorral és Marjalaki Kiss Lajossal közösen szerkesztett műemléki monográfia A Diósgyőri Vár címmel, mely mintegy lezárása lett Vákár Tibor miskolci éveinek.

Ettől kezdve a városhoz már csak mint műemléki előadó kapcsolódott. Mégis tovább harcolt a város műemlékeiért: történelmét, kultúráját őrző épületeiért, ahogy azt egész életében tette, s mely gyakran vezetett

14. kép. Terv a szabadtéri színpadra (HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 14. Plan for an outdoor stage

15. kép. Iniciálé a Diósgyőri várral (HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 15. Initial with the Castle of Diósgyőr

„áthelyezéshez.” „Munkanélküliségét, azaz munkahelyéről történt kirúgását majd minden esetben valamilyen építészeti érték megmentésének, helyreállításának, elpusztítása elleni tiltakozásának köszönhetette.” – írta róla Gerle János építészmérnök is (GERLE 2008).

Az 1950-es évek elején Miskolcon végzett munkásságának eredményei, dokumentációja különösen fontos és értékes anyag a város számára. Egy olyan időszak dokumentumai ezek, amelyek épp az átalakulás, Miskolc Nagy-Miskolccá válásának első lépéseinél készültek. Annak a korszaknak az emlékeit őrzik, amely mára szinte teljesen eltűnt a közvetlen emlékezetből. Közel 50 dosszié, több mint ezer irata az, amely Miskolc városának ezen időintervallumán keresztül mutatja be a város átalakulásának kezdeteit. A dokumentáció 2014-ben a Herman Ottó Múzeum Történeti Gyűjteményébe került. A hozzá tartozó fotóanyag már 2010-ben a Miskolci Galéria eredeti forrásértékű gyűjteményének része lett, így a Múzeum most már a teljes anyagot gondozza. A több mint 400 papír alapú és fekete-fehér negatív fotó fontos egységét alkotja annak az anyagnak, amely a város 1945 után megindult iparosítási folyamatait dokumentálja, s azt az utolsó „pillanatot” örökíti meg, mely még a teljes átalakulás előtti állapotokat rögzíti.

FORRÁSOK

- HOM HTD – Herman Ottó Múzeum, Helytörténeti Dokumentáció, Miskolc
2014.31.1–50. Vákár Tibor hagyaték
75.53.42. Kettősvágányon Nagy-Miskolc felé. Kézirat, 1952.
74.423.117. Miskolc város lakótelepének fejlődési szakaszai. Kézirat, Miskolc, 1960.
69.5.70. Feljegyzések a Miskolci Műemléki és Városképi Bizottság feljegyzéseihez. Jegyzőkönyv, 1953–54.
75.681.1.1–25. Feljegyzések a Miskolci Műemléki és Városképi Bizottság feljegyzéseihez. Jegyzőkönyv, 1954–55.
73.133.1–5. Miskolc város műemléki térképe, 1955.
- HOM MGT – Herman Ottó Múzeum, Miskolci Galéria Fotótára, Miskolc
2010.4.1–310. Vákár Tibor hagyaték. Miskolc város építészetét, városképi arculatát dokumentáló fotók az 1950-es évekből.

IRODALOM

- BME jegyzőkönyvei
1987 Jegyzőkönyv az Építészmérnöki Kar 1987. április 24-i Kari tanácsa az 1987. évi arany-, gyémánt-, vasdipлома adományozására. In: Budapesti Műszaki Egyetem tanácsulések, 1986–1987. *Budapesti Műszaki Egyetem jegyzőkönyvei* 1944–1991, 1200–1207.
http://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetem_i_jegyzokonyvek_bme/

16. kép. Diósgyőri vár egykor (HOM HTD 2014.31.1–50)

Fig. 16. The Castle of Diósgyőr in olden times

DOBROSSY István

- 1996a Miskolc infrastruktúrájának modernizálása és a „Speyer” bankkölcsön felhasználása (1925–1950). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XXXIII–XXXIV. 423–451.
1996b *Miskolc írásban és képekben* 4. Miskolc.
2005 Tapolca, Diósgyőr és Hejőcsaba Miskolchoz csatolása 1945-ben. *Levéltári Évkönyv* XII–XIII. 281–299.
2007 Az 1921. és 1948. évi városrendezési és általános rendezési tervek. In: VERES László (szerk.): *Miskolc története* V/1. 1919–1949-ig. Miskolc, 219–226.

GERLE János

- 2008 Vákár Tibor és a kiállítási építészet. In: HADIK András–VÁKÁR Tibor: *Az elpattant láncszem... Emlékkönyv a száz éve született Vákár Tibor építészmérnök-festőművész tiszteletére*. Martin Opitz Kiadó, Budapest.

GERŐ László

- 1960 Műemlékvédelem és városépítészet. In: DERCSÉNYI Dezső–ENTZ Géza–GERŐ László–GÓLYA József–PÁRKÁNYI Mihály (szerk.): *Magyar Műemlékvédelem 1949–1959*. Budapest, 39–41. (Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 1.)

HAJDÚ Ildikó

- 2009 Acélváros – társadalom és építészet kölcsönhatásában. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XLVIII. 283–303.
2010 Építészet (politika) egy makropolisz kiépülésében. *Magyar építőművészet* X. évf. 57. sz. 43–51.

HOMÉ

- 1964 A Herman Ottó Múzeum működése 1954–1963. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* IV. 243–250.

KOMÁROMY József

- 1961 *A diósgyőri várban 1958–60-ban végzett ásatások régészeti és építéstörténeti vonatkozásai*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc. (Múzeumi Füzetek 13.)

LAMPEL Miklós

2003 A svéd építészet vonzereje. *Építész fórum* 2003.01.10 (http://archivum.epiteszforum.hu/holmi_detailed.php?mhmid=2028) (2009.07.01.)

MAKOVECZ Imre

2008 Gondolatok Vákár Tiborról. In: HADIK András–VÁKÁR Tibor: *Az elpattant láncszem... Emlékkönyv a száz éve született Vákár Tibor építész-mérnök-festőművész tiszteletére*. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 22–23.

PERÉNYI Imre

1952 *A szocialista városépítés – várostervezésünk néhány kérdése*. Népszava Kiadó, Budapest.

PRAKFALVI Endre

1992 Elmélet és gyakorlat építészetünkben 1945–1956. In: PRAKFALVI Endre (szerk.): *Építészet és tervezés Magyarországon, 1945–1956*. Kiállítási katalógus. 7–22.
1995 Az 1953-as építészeti vita. *Budapesti Negyed* 9. évf. 3. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00008/prakfal.htm#jegyz4> (2010.03.02.)

STIPTA István

2005 Miskolc XX. századi történetírásának tanulságai. *Levéltári Évkönyv* XII–XIII. 331–343.

VÁKÁR Tibor

2008 A hároméves terv és a vajúdo „szocreál”. In: HADIK András–VÁKÁR Tibor: *Az elpattant láncszem... Emlékkönyv a száz éve született Vákár Tibor építész-mérnök-festőművész tiszteletére*. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 27–29.

2013 105 évvel ezelőtt született Vákár Tibor építész-mérnök (1908–2002). *Erdélyi Örmény Gyökerek* 2013. 17. évf. 194. sz. 25–28.

ZSEDÉNYI Béla

1929 *Miskolc szellemi élete és kultúrája*. Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat Részvénytársaság, Miskolc.

TIBOR VÁKÁR'S WORK IN MISKOLC

Keywords: Tibor Vákár, socialist architecture, Great-Miskolc, Castle of Diósgyőr, Herman Ottó Museum, heritage preservation, National Theatre of Miskolc, Urban Planning Office

Tibor Vákár was born in Gyergyószentmiklós (today: Gheorgheni, Romania) in 1908. He graduated in 1926 as an architect. Starting from 1939, he dealt with urban planning and then from 1950 he worked on the planning of heavy industrial towns which were to be developed in the countryside as well as making building plans for them as the chief planning manager of the Urban Planning Office. This is how he arrived to Miskolc, where he facilitated the maintenance of numerous monuments and historical buildings that defined the townscape.

He prepared a recommendation regarding the heritage preservation work in Miskolc downtown and also founded the Miskolc monument and townscape team together with Guido Zsadányi, which was the first of its kind in Hungary.

The documentation linked to his work in Miskolc is an outstanding and valuable material for the town. These documents represent a historical era that was created right during the first steps of the transformation changing Miskolc into Great-Miskolc. They preserve the memories of an era that has almost completely vanished by today.

The study provides the list of these buildings and an overview of the history of the architecture of Miskolc, based on the photographs taken by Tibor Vákár which ended up in the collection of the Herman Ottó Museum.

[Translated by the author]

Hajdú, Ildikó